

УДК: 343.2:351.713 (477) (075.8)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.43>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ТА ПОРУШЕННЮ МИТНИХ ПРАВИЛ

Допілка В.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри національного та міжнародного права
Одеського національного морського університету*

Загороднюк С.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Одеського Міжнародного гуманітарного університету*

Допілка В.О., Загороднюк С.О. Ефективність заходів щодо протидії контрабанді та порушенню митних правил.

Сучасні умови ставлять завдання розвитку всього суспільства для запобігання негативних процесів, що спостерігаються в державі.

Попередження правопорушень як кримінального, так і адміністративного характеру являє систему заходів, передбачених Законом, метою якої є недопущення спричинення шкоди правоохоронюваним інтересам. Такі заходи здійснюють різноманітні державні органи, серед яких необхідно виокремити органи державної влади, які спрямовують та контролюють цю діяльність.

Заходи щодо попередження кримінальних правопорушень здійснюють правоохоронні, судові органи та інші органи державної влади, які закладають основи цієї діяльності, її напрямки, забезпечують контроль за її виконанням.

Протидія порушенням митного законодавства покладається на митні органи України. Діяльність Митної Служби пов'язана з необхідністю отримання інформації про безпеку державного кордону, про осіб, які перетинають кордон, про переміщувані предмети, що забезпечує Служба безпеки України.

Державна правоохоронна політика реалізується не лише через діяльність правоохоронних органів, а також через систему правозахисних органів державної влади. До них належать: інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також адвокатура, нотаріат.

Специфікою діяльності правоохоронних органів є поєднання правоохоронної функції з організаційно-управлінськими, контрольно-перевірковими функціями.

Центральне місце у попередженні та виявленні правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон України, належить Митній службі. Державна Митна Служба України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує державну митну політику, організовує функціонування митної системи, здійснює керівництво дорученою йому сферою управління, несе відповідальність за її стан і розвиток. Митна Служба діє у супроводі військових прикордонних формувань, що забезпечує ефективність завдань щодо попередження та виявлення контрабанди та митних правопорушень.

Робиться висновок про необхідність активізації наукового тлумачення положень міжнародних конвенцій і норм внутрішньодержавного законодавства у протидії контрабанді і митним правопорушенням у сучасних умовах.

Кримінальне законодавство розвивається у напрямку посилення відповідальності, а також визнання контрабанди кримінальним правопорушенням з урахуванням вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України. Вид предмета, який переміщується, передвизначає кваліфікацію правопорушення.

Ключові слова: протидія контрабанді та порушенню митних правил, кримінальна та адміністративна відповідальність, міжнародна конвенція, правоохоронні, правозахисні та судові органи, система митних органів, запобігання та припинення правопорушень.

Dopilka V.O., Zagorodnyuk S.O. Efficiency of measures to combat smuggling and violation of customs rules.

Implementation of the State policy in the activities of the Customs Service is carried out through the system of law enforcement, human rights and judicial authorities. Counteraction to violations of customs legislation is entrusted to the customs authorities of Ukraine. The activities of the Customs Service are associated with the need to obtain information on the security of the state border, on persons crossing the border, and on the items being transported, which is provided by the Security Service of Ukraine.

The state law enforcement policy is implemented not only through the activities of law enforcement agencies, but also through the system of human rights bodies of state power. These include the institution of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, as well as the bar and notary.

The specificity of law enforcement agencies is the combination of law enforcement functions with organizational, managerial, control and inspection functions.

The Customs Service plays a central role in preventing and detecting offenses related to the movement of goods across the customs border of Ukraine. The State Customs Service of Ukraine is a central executive body that ensures the state customs policy, organizes the functioning of the customs system, manages the area of management entrusted to it, and is responsible for its condition and development. The Customs Service is accompanied by military border guard units, which ensures the effectiveness of its tasks in preventing and detecting smuggling and customs offenses.

Criminal legislation is evolving to increase liability and recognize smuggling as a criminal offense, taking into account the value of goods moved across the customs border of Ukraine. The type of the transported goods determines the qualification of the offense.

Key words: counteraction to smuggling and violation of customs rules, criminal and administrative liability, international convention, law enforcement, human rights and judicial authorities, customs system, prevention and suppression of offenses.

Постановка проблеми. В статті розглядаються проблемні питання щодо ефективності заходів у протидії, запобіганні, виявленні та припиненні контрабанди і митних правопорушень. Особливе місце відводиться удосконаленню законодавства та діяльності суб'єктів запобігання і припинення кримінальних і митних правопорушень, поєднаних з переміщенням товарів через митний кордон України.

Метою є дослідження нормативного визначення контрабанди та порушення митних правил, а також характеристики у системі органів та осіб, які здійснюють їх попередження та припинення.

Стан опрацювання проблематики: Дослідженням питань проблеми займалися наступні вітчизняні вчені, а саме: Додін Є.В., Ківалов С.В., Кравченко О., Омельчук О.М., Паламарчук Г.В., Пашко П.В., Процюк О.В., Стрельцов Є.Л.

Виклад основного матеріалу. Протидія контрабанді та митним правопорушенням є найважливішим завданням щодо забезпечення безпеки України. Центральне місце серед заходів щодо забезпечення припинення вказаних негативних явищ займає Закон.

В Україні прийнятий Закон щодо посилення боротьби з цими правопорушеннями, у відповідності з яким внесені суттєві зміни у Кримінальний кодекс України, а саме: контрабанда культурних цінностей та зброї (ст. 201 КК), контрабанда товарів (ст. 201-3 КК), контрабанда піддакцизних товарів (ст. 201-4 КК) [1]. Кримінальний закон України криміналізував вищевказані протиправні дії і, таким чином, посилив відповідальність за їх вчинення. При відсутності ознак вказаних кримінальних правопорушень настає адміністративна відповідальність.

Ефективність заходів щодо попередження та припинення контрабанди забезпечується також застосуванням Закону.

Протидія порушенням митного законодавства покладається на митні органи України.

Митні органи виконують наступні завдання:

- виконання та контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи;
- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи;
- сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;
- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України [2].

Вирішення вищевказаних завдань покладено на митні пости, які створюються у відповідності з адміністративно-територіальним розподілом, а також на залізничних станціях, автомагістралях, в аеропортах, морських і річкових портах.

Протидія щодо порушення митних правил може ефективно здійснюватися при координації діяльності всіх відповідних державних органів в їх системі.

Реалізація державної політики у сфері митниці здійснюється через систему правоохоронних, правозахисних органів та через органи правосуддя.

Гарантією правопорядку і законності є правоохоронна діяльність держави, що здійснюється через систему органів внутрішніх справ.

Органи внутрішніх справ забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері захисту прав та свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Найважливішою складовою органів внутрішніх справ є Національна поліція України, основними завданнями якої є забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод та інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона та забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів; захист власності від злочинних посягань [3].

Вирішення цих завдань набуває особливої актуальності в митній справі.

Основними функціями Національної поліції є: адміністративна; профілактична; оперативно-розшукова; кримінально-процесуальна; виконавча та охоронна.

Державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, є Служба безпеки України, яка підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Завданнями Служби безпеки України є попередження, виявлення, припинення та розкриття тероризму, корупції, організованої злочинності, інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу важливим інтересам України [4].

Діяльність Митної Служби пов'язана з необхідністю отримання інформації про безпеку державного кордону, про осіб, які його перетинають, про переміщувані предмети, що забезпечує Служба безпеки України.

Державна правоохоронна політика реалізується не лише через діяльність правоохоронних органів, а також через систему правозахисних органів державної влади. До них належать: інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також адвокатура, нотаріат.

У системі правозахисних органів важливе місце належить інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Пріоритетною функцією Уповноваженого Верховної Ради з прав людини є здійснення легітимного парламентського контролю за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина та захист їх прав на території України.

Сферою компетенції омбудсмена є відносини, що виникають під час реалізації прав і свобод людини між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем, чи особою без громадянства, які перебувають на території України, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами (ст. 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини») [5].

Митні правопорушення пов'язані з поведінкою громадян України та іноземців, при цьому важливою є об'єктивна оцінка їх діяльності, що може забезпечити омбудсмен.

Реалізацію правоохоронної політики держави певною мірою виконують і інші правоохоронні органи. До них належать:

- органи охорони державного кордону;
- Антимонопольний комітет України;
- органи державної лісової охорони;
- органи рибоохорони;
- Державна контрольно-ревізійна служба.

Особливістю цих правоохоронних органів є поєднання правоохоронної функції з організаційно-управлінськими, контрольно-перевірковими функціями.

Центральне місце у попередженні та виявленні правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон України, належить Митній Службі. Державна Митна Служба України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує державну митну політику, організує функціонування митної системи, здійснює керівництво дорученою йому сферою управління, несе

відповідальність за її стан і розвиток. Митна Служба діє у супроводі військових прикордонних формувань, що забезпечує ефективність виконання завдань щодо попередження та виявлення контрабанди та митних правопорушень.

Система митних органів характеризується збільшенням кількості митних постів. Важливе місце у діяльності митних постів належить виявленню порушників державного кордону України. Ця діяльність підпорядкована доцільності та економії засобів щодо переміщення товарів через митний кордон України.

Правоохоронна функція держави реалізується також через систему судових органів [6].

Судова влада здійснюється правосуддям у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства.

Суди є заключною інстанцією у системі структур, які застосуванням заходів впливу з боку держави здійснюють свої повноваження у протидії контрабанді та порушенням митних правил.

Аналіз справ дає підставу судовим органам здійснювати узагальнення якості діяльності органів, на які покладені функції досудового слідства у провадженнях про контрабанду та митні правопорушення. Таке узагальнення є формою тлумачення Закону; при цьому воно не є його обов'язковим тлумаченням, але використовується у судовій практиці.

Таким чином, ефективність протидії кримінальним і митним правопорушенням залежить від взаємодії Митної Служби з іншими правоохоронними і правозахисними органами.

Ця діяльність здійснюється в Україні у відповідності з міжнародною спрямованістю та тісними зв'язками з міжнародними організаціями країн ЄС, які мають досвід у цій сфері.

Міжнародна співпраця у протидії контрабанді включає підстави міжнародного співробітництва у боротьбі з митними правопорушеннями, його правові основи та організаційне оформлення, форми, засоби та заходи протидії міжнародній злочинності у сфері митної діяльності.

Трансформація міжнародно-правових норм у внутрішньодержавному законодавстві здійснюється у відповідності з національною безпекою України, організаційно-правовими основами діяльності суб'єктів, балансом між правом суспільства на безпеку і правами людини.

До таких міжнародних актів відноситься Конвенція про взаємне адміністративне сприяння у запобіганні, розслідуванні та припиненні митних правопорушень (Найробі (Кенія) від 9 червня 1977 р.) У п. «г» ст. 1 цієї Конвенції вказується, що термін «контрабанда» означає обман митниці, полягає в переміщенні товарів у будь-якій прихованій формі [7].

Розгляд міжнародно-правових аспектів контрабанди звертає увагу на заборону щодо переміщення певних предметів: культурних цінностей, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів, наркотичних або психотропних речовин, а також транснаціональній організованій злочинності.

У 1954 р. була підписана Гаазька Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту та Протокол до неї, де визначалося поняття культурних цінностей і встановлювався обов'язок держав щодо їх збереження під час військових дій [8].

У 1970 р. прийнято Конвенцію про заходи, спрямовані на заборону й попередження незаконного ввезення, вивезення й передачі права власності на культурні цінності (Конвенція ЮНЕСКО 1970 р.) [9], а також Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (прийнята 16.11.1972 р.) [10].

Поширеність контрабанди окремих предметів вимагає укладання нових міжнародних угод, наприклад, практика вимагає прийняття міжнародних угод щодо підакцизних товарів, які дозволили б митним органам України та зарубіжних країн обмінюватися оперативною інформацією з питань боротьби з контрабандою та порушенням митних правил.

Корисним є створення на міжнародному рівні єдиної нормативної бази боротьби з організованою транснаціональною економічною злочинністю, розробка оптимального механізму співпраці правоохоронних органів різних держав з міжнародними організаціями, активізація роботи щодо встановлення широкого напрямку прямих двосторонніх контактів з обміну конфіденційною інформацією і розробки певного порядку її використання.

Враховуючи специфіку контрабанди та порушення митних правил, їх вплив на економічні міжнародні зв'язки, 9 червня 1977 р. була прийнята Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства», яка визначила, що порушення митного законодавства загрожує економічним, соціальним та фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі, вважаючи, що протидія порушенням митного

законодавства може бути ефективнішою за умови співробітництва між митними адміністраціями [11].

Конвенція пропонує сформувати національну службу охорони культурних цінностей, обов'язками якої будуть наступні:

- сприяння та допомога у розробці відповідних нормативних актів, покликаних захищати культурний спадок;
- здійснення виховної діяльності для того, щоб впливати на населення з урахуванням принципів поваги до культурного надбання;
- оновлення реєстру важливих культурних цінностей [11].

Міжнародні норми припускають можливість кожній країні, згідно з її національним законодавством, визнати злочинами дії, якщо вони вчинюються умисно у вигляді перевезення, транзитного перевезення, транспортування, імпорту чи експорту будь-якого наркотичного засобу або психотропної речовини в порушенні положень міжнародних Конвенцій (Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (Відень, 20 грудня 1988 р.) [12].

Реформування митних процедур вказує на те, що необхідно здійснювати подальше удосконалення митного законодавства України у відповідності із законодавством країн ЄС.

Враховуючи прагнення України до європейської інтеграції, є доцільним втілення у законодавство України та практику його застосування положення, що покладені в основу протидії митній злочинності в країнах ЄС. Прикладом цьому є положення Конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу [13].

Поряд із загальними правилами інформаційного обміну, Європейський Союз видав чимало правових актів, які присвячені спеціальним категоріям інформації та її носіям.

Висновки. Ефективна протидія митним правопорушенням не є можливою без тісної співпраці між державами.

Для успішної реалізації цих завдань, держави укладають міжнародні угоди, в яких визначаються загальні правила діяльності Митної Служби та надання їй правової допомоги.

Міжнародні угоди, які є основним джерелом сучасного міжнародного митного права, покликані задовольняти потреби митної практики та знаходити шляхи подальшого розвитку митної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.09.2024).
4. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992. № 2229-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
7. Конвенція про взаємне адміністративне сприяння у запобіганні, розслідуванні та припиненні митних правопорушень (Найробі (Кенія) від 9 червня 1977 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/2000#Text>.
8. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (Гаага, 1954 р.). Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, 1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text.
9. Конвенція про заходи, направлені на заборону і запобігання незаконного ввозу, вивозу й передачі права власності на культурні цінності (Конвенція ЮНЕСКО 1970 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5396-11#Text>.

10. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (прийнята 16.11.1972 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.
11. Конвенція «Про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства» (9 червня 1977 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/699/2000#Text>.
12. Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин». (Відень, 20 грудня 1988 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.
13. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_238#Text.